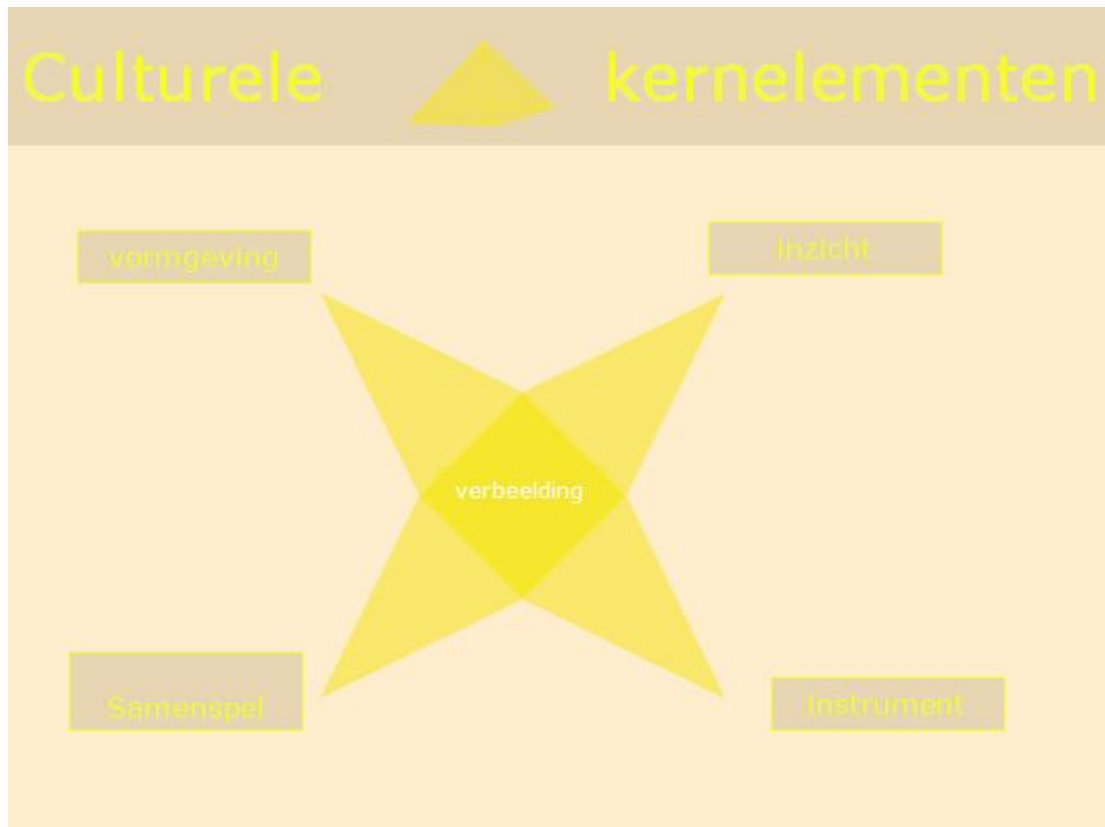

DE VIJF CULTURELE KERNELEMENTEN

www.ludiek-pedagogiek.eu

Cultuur is voortdurend in beweging zijnde
vormgegeven verbeelding,
waaraan we *betekenis* geven

De tweede piramide biedt een kwintet van culturele kernelementen.

Vanuit LuPes cultuur definitie ontstaat de drie-eenheid: verbeelden, vormgeven en beschouwen.

De verbeelding komt voor de een met name via beelden, voor de ander via begrippen en formules, voor weer anderen via klanken, beweging of actie binnen. Iedere culturele vorm start vanuit beeldende -, dramatische-, literaire-, muzikale-, filmische-, of logische, abstracte verbeelding. Voor spel wordt dit zich verbeelden concreet in beelden, bewegingen, klanken en woorden.

Het **vormgeven** ontstaat door beeldende, filmtechnische, literaire, muzikale, (semi) wetenschappelijke instrumenten of het dansant - dramatisch instrument (het lichaam). Het samenspel speelt in alle media een hoofdrol ook bij de mono disciplinaire traditionele beeldend kunstenaar of geïsoleerde wetenschapper, want uiteindelijk wil ieder communiceren met de ander. Wie geïnteresseerd is, kan de vormgegeven verbeelding binnengaan, aanvoelen en begrijpen. De

vorm wordt door de gehanteerde (sub)culturele taal bepaald: formules, klanken, redeneringen, beeld, beweging, proza, poëzie, voordracht

Het **betekenis geven** gebeurt via benoemen, analyseren en interpreteren en leidt tot voortschrijdend inzicht.

De vijf kernelementen

De drie kerngebieden leiden tot vijf kernelementen, aangezien het vormgeven drie aspecten kent: fysiek – samenspel - vormgevingsmiddelen (materialen, timing, ruimte gebruik)

1. Dankzij de **verbeelding** kan ieder zich informatie uit andere werelden voorstellen.
2. Dankzij het fysieke spel (**instrument**) kan ieder hetgeen zij zich verbeeldt schetsen op de werkvloer, komt de verbeelding in beweging, worden gegevens aan den lijve beleefbaar en de verbeelding eventueel bijgesteld.
3. Dankzij het **samenspel** kan ieder haar voorstellingen onderzoeken vanuit verschillende rollen, ermee experimenteren vanuit diverse invalshoeken. Door samenspel komt ieder tot echte ervaringen en concreet onderzoek.
4. Dankzij het **vormgeven** kan ieder accenten leggen op hetgeen voor hen van belang is.
5. Dankzij het **betekenis geven** zowel tijdens het speel- leer - werkproces als in het reflecteren erna, ontstaat voortschrijdend inzicht..

Dankzij de vormgeving kan de ludieke mens de vorm zodanig verfijnen dat ze meer beseft wat ze ziet, hoort, doet en wordt hetgeen zij zich voorstelde overdraagbaar naar anderen en inzichtelijk voor zichzelf

De samenwerking tussen de drie kerngebieden

De verbeelding (kwintessens van dit kwintet ofwel waar alles uit voortkomt) inspireert de mens tot actie en geeft de ware inhoud in de minst omvangrijke (namelijk nog niet vormgegeven) vorm weer. De verbeelding daagt jongeren uit tot vorm en betekenis geven, tot projectie, herkenning, ontkenning of discussie. We geven binnen theater gerelateerd spel vorm aan de verbeelding via fysiek spel (het dramatisch instrument) en interactie ofwel samenspel. Ook binnen onderzoek en leren in het algemeen is de verbeelding van groot belang, wat we ons niet kunnen voorstellen, begrijpen we niet, onthouden we niet, ontkennen we zelfs.

We verfijnen de vorm van hetgeen we schetsten vervolgens en geven er betekenis aan. Maar ook in het dagelijks leven gebruiken we alle drie: als we een vakantie verzinnen (verbeelden), organiseren, realiseren (vormgeven) en erop terugkijken (betekenis geven), of als we een beroep kiezen en realiseren, als we iets ontwerpen en realiseren qua sport, kunst, wetenschap, religie of traditie krijgt het waarde door er betekenis aan te verlenen. Wie overal en altijd de drie kerngebieden van cultuur hanteert, beseft wat ie doet.

Elke verbeelding van vakantie tot wetenschapsformule of kunstzinnig ontwerp krijg via diverse instrumenten vorm op de (werk)vloer, in de lucht, digitaal, op papier of in materiaal. De experimenterende uitvinders komen via samenspel tot het vorm en betekenis geven. Als zowel de makers als de anderen (compagnons, gebruikers) hierin elkaar vinden is het doel bereikt. Door de kernelementen van de cultuur te onderscheiden en aandacht te geven tijdens een vormingsproces, krijgt ieder inzicht in het gemeenschappelijke van cultuur – kunst – en wetenschapsvakken. Een gemeenschappelijk begrippenkader biedt houvast in overeenkomsten, naast de onderscheiden.

De vijf culturele kern elementen

De verbeelding

Vanuit het vermogen innerlijke beelden gewaar te worden, kunnen jongeren eerdere informatie, ervaringen, overtuigingen in herinnering roepen of zich nieuwe werelden voorstellen.

Instrument(en)

Door het verkennen van alle instrumenten ontdekken jongeren de diverse (sub)culturele talen en ontwikkelen hun expressief vermogen: zij worden uitdrukkingsvaardiger in het uiten van hun verbeelding voorbij het verbale, om hun reflectie op cultuur weer te geven.

Samenspel ofwel actie – reactie

Door samenspel experimenteren zij niet enkel vanuit eigen verbeelding, maar beseffen wat dit bij anderen teweegbrengt. Zij leren communicatief te spelen en samen te werken. Bovendien ontdekken zij de kracht van interdisciplinair werken: waar het ene medium tekort schiet kan een ander aanvullen.

Het vormgeven

Door vormgeving met een of meerdere specifieke instrumenten en technieken begrijpen jongeren de (sub)culturele talen van binnenuit. Binnen spel blijft het spelen met mogelijkheden. Voor het ontwikkelen van specifieke vormgevingskwaliteit is daarin geen of beperkte ruimte. De expertise van beschikbare (gast)docenten, bereidheid tot interdisciplinaire samenwerking en ruimte in roosters kunnen natuurlijk meer mogelijkheden bieden. Zoals ook eerder en elders verworven vaardigheden de overdrachtskwaliteit ten goede komt. Als dit niet kan, is er altijd nog het woord dat de bedoeling kan toelichten.

Het betekenis geven

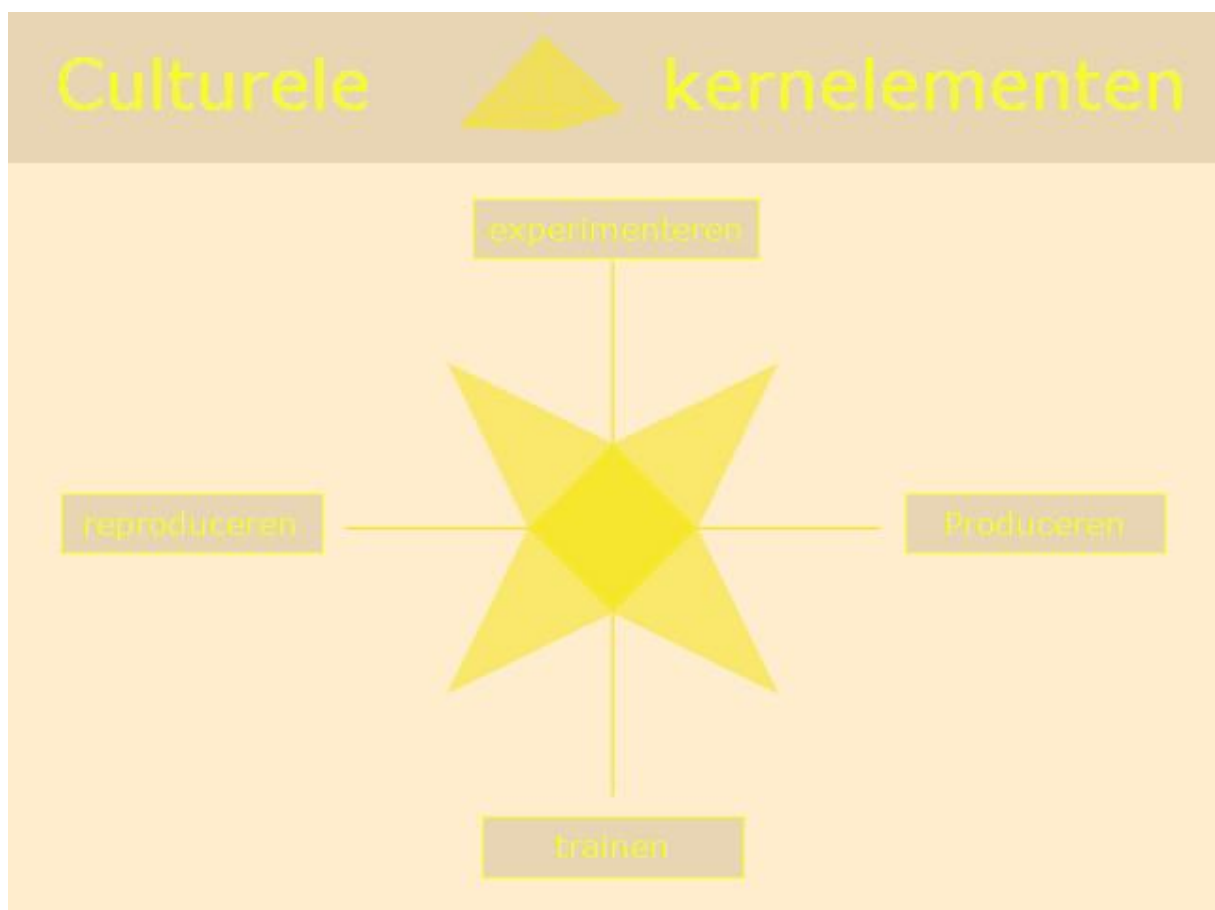
Jongeren ontdekken dat ze allemaal vanuit eigen perspectief kijken, luisteren en denken. Ze kunnen door utwisseling ontdekken dat meer weten en begrijpen, meer genieten en waarderen tot gevolg heeft. Zo leren zij open te staan voor verschillende interpretaties van eenzelfde situatie, gebeurtenis, werk of presentatie. Zij leren belevingen te verwoorden en ontstaand inzicht te hanteren. De ordening in vijf culturele kernelementen ondersteunt het doelgericht bespreken en zelf experimenterend spelen met mogelijkheden.

- Wat zag – hoor- voelde je en hoe interpreteerde je het (*zintuigen – verbeelding*)
- Wat kun je concreet benoemen aan feiten, daden (*instrumenten*)
- Wie speelden er allemaal in mee, hadden er invloed op (*samenspel*)
- Wat zegt je de manier waarop het is vormgegeven (*vormgeving*)
- Welke betekenis geven je daardoor aan? (*inzicht*)

Door het overkoepelend begrippenkader ontdekken zij verbanden. Het beschouwen kan uitgroeien tot werkelijke bewustwording van hetgeen zij zich verbeeld hebben en leiden tot inzicht in de effecten van eigen en andermans vormgeven. Soms blijft het inzicht vaag, soms is het er wel maar kunnen jongeren het niet verwoorden. Vaak kunnen zij veroverd inzicht wel herhalen en toepassen op de spel- of werkvloer. Dankzij al deze ontdekkingen zien en horen zij meer, waardoor ze genuanceerder kunnen waarnemen, flexibeler kunnen reageren en intenser kunnen genieten,.

Er is geen vaste volgorde qua hanteren, sommigen willen eerst doen, ervaren. Zo kunnen bijvoorbeeld instrumenten (materialen, formules, gereedschap, fysieke acties), het zich verbeelden (associërend op de vormen) oproepen of kan samenspel/werk de noodzaak van techniek beheersing (vormgeving) oproepen en van verduidelijking van ieders ideeën (verbeelding). Alle elementen kunnen zowel start als eindpunt zijn. Inzicht in abstracte formules kan leiden tot het zich concreet verbeelden van hun werking en het vormgeven ervan in een presentatie. Ludieke mensen nemen dan werkelijk de kreet van Günther Anders ter harte: *Niet het verstand, maar het voorstellingsvermogen schiet te kort*. Alleen de volledige cyclus kan ervoor zorgen eigen werk te ontwikkelen. Men kan vaak benoemen wanneer men het meest in haar element is. De een wordt enthousiast bij plannen en kan prachtige beelden oproepen. Een ander wordt geprikkeld door fysieke actie. Een volgende loopt warm door uitdagingen in samenspel of gaat floreren als vormgeving echt aan bod komt. De commentator voelt zich gezien als anderen haar inzichten respecteren, ook al komt zij zelf minder in de flow van een creatieproces. Haar focus is eventueel meer gericht op kennis, inzicht, redenering. Alleen zij die alle elementen kunnen samenbrengen, komen tot eigen werk. De vijf culturele kernelementen vloeien voort uit en werken nauw samen met de vijf kerncompetenties van de mens. Zie daarvoor het pdf van de eerste piramide.

STAPPEN OP EEN ONTWIKKELINGSWEG

- Trainen:** Vanuit het waarnemen van een kwaliteit ontstaat vaak de behoefte het zelf te doen en gaat men bepaalde vaardigheden trainen.
- Reproduceren:** Dit leidt veelal tot het voorbeeld getrouw reproduceren opdat men door imiteren inzicht krijgt in de verborgen wetten – eisen – mogelijkheden en belemmeringen om een product te representeren.
- Experimenteren:** Vanuit verworven inzicht gaat men onderzoeken of het ook op andere manieren kan, eigen accenten, vormen en kleuren zijn aan te brengen.
- Produceren:** Zodat men ten slotte komt tot het produceren van eigen variaties.

Op deze manier doorloopt iemand een creatieproces. Het is niet noodzakelijk om deze stappen lineair te doorlopen, men kan overal beginnen en elke vervolgfase erop laten volgen. Afhankelijk van motivatie en interesse, kiest men de weg, die het kwaliteitsniveau kan verhogen.

Wat men spontaan kan, wil men verbeteren en daarvoor is training nodig. Inzicht en vaardigheden die daardoor ontstaan helpen om iets zo getrouw mogelijk te reproduceren, imiteren is vaak een leerzame weg om allerlei ontdekkingen te doen. Maar als men dan de kunde in praktijk gebracht heeft, wil men er graag een eigen accent, variant van ontwikkelen en gaat men experimenteren. Degenen die volharden in hun pogingen, komen tenslotte met een eigen product. Voor velen is kunnen reproduceren al voldoende, zij die gaan experimenteren genieten van het nieuwe dat ontstaat en hebben het vallen en opstaan ervoor over.

Bovenstaande leerroute is nastrevenswaardig omdat men tot betere kwaliteit komt met eigen werk door van anderen te willen leren. Ook is het bemoedigend te beseffen dat aan iedere creatie, ieder experiment vallen en opstaan voorafgaat. De hele cyclus opnieuw doorlopen, verhoogt de kwaliteit. We komen daarmee in de volgende piramide.

ALLE CULTUUR ONTSTAAT IN SPEL

Verbeelden

Onder waarnemen versta je meestal een proces van buiten naar binnen: je neemt waar wat buiten je al vorm heeft gekregen. Maar je kunt ook binnen in jezelf van alles waarnemen. Het woord fantasie betekent oorspronkelijk in het Grieks 'zich voorstellingen maken'. Het hangt samen met de ontvankelijkheid voor innerlijke beelden. Naarmate je meer openstaat voor impressies, door er tijd en ruimte voor vrij te maken, maar ook door vanuit andere perspectieven te willen waarnemen, kun je meer innerlijk gewaar worden wat je ziet, hoort en voelt. Hierdoor groeit het waarnemingsvermogen voor fantasie, dromen, ideeën, spontane associaties en reeds vormgegeven verbeelding. Als je tekent, zie je meer; als je zingt, hoor je meer; als je danst, ervaar je meer; als je speelt, besef je meer wat iemand tussen de regels door zegt. Voor die laatste kwaliteit is gerichtheid in het hier en nu op de ander natuurlijk wel voorwaarde. De eraan voorafgaande kwaliteiten staan voornamelijk ten dienste van jezelf, de laatste ook voor de ander, de samenleving.

Daarnaast kun je ook zelf fantasiebeelden scheppen, ofwel fantaseren. Je haalt je dan van alles voor de geest, speelt in gedachte met mogelijke en onmogelijke combinaties. Je creëert beelden naar aanleiding van een gebeurtenis, boek, muziekstuk, schilderij, dans, toneel- of theaterstuk. Deze beelden kunnen je aanzetten tot het creëren van datgene dat je voor ogen of oren kreeg.

Vorming door verbeelden

Als mensen openstaan voor verbeelding, ontwikkelen zij mogelijkheden om intenser waar te nemen

en zelf inventief te zijn. Ze komen vanuit verbeelding tot eigen creaties en kunnen zelfstandig keuzes maken vanuit eigen voorstellingsvermogen. Door training van verbeelding kan ieder leren op een nieuwe manier tegen dingen aan te kijken. Deze nieuwe kijk op informatie stimuleert niet alleen het probleemoplossend denken, maar inspireert het en breidt het uit met associatieve, intuïtieve, impulsieve acties. De ludieke mens 'ziet' eenzelfde situatie in verschillende variaties. Bijvoorbeeld, wonen in een hutje op de hei vindt de één armoedig, de ander romantisch, en een derde weinig comfortabel

Vormgeven

Spel is een scheppende activiteit. De verbeelding brengt een spelwerkelijkheid op gang. Met een sneeuwbaaleffect van vormgevingsvondsten groeit het aan tot een presentatie of voorstelling. De mogelijkheid tot vormgeving door ons instrument (lichaam – taal) in samenspel met anderen en gebruik makend van allerlei materialen, maakt dat je de verbeelde tijd en ruimte van een andere werkelijkheid zichtbaar kunt maken. Je kunt daarbij ook specifieke middelen als decor, kostuum, attributen, licht en geluid inzetten omwille van de schoonheid. Dit versterkt en verfijnt de zeggingskracht en zijn behulpzaam voor de bewustwording. Spelen vanuit verbeelding met lichaam en stem is het begin van dat proces, samenspel met anderen laat je de impact meer beseffen en het vormgeven in materialen is de finishing touch. Het vormgeven ontstaat al doende: door spontane impulsen van spelers, intuïtieve gouden grepen van regisseurs, onderlinge inspiratie en commentaar komen scheppende kwaliteiten samen. Binnen het onderwijs is vaker sprake van *performances* (*performare* (Latijn): 'vormgeven') dan van voorstellingen. Een presentatie kent een hoog improvisatiegehalte, een voorstelling is tot in detail geregisseerd en laat minder aan het toeval over.

Vorming door vormgeving

Ludieke mensen kunnen in vormgegeven spelwerkelijkheden openstaan voor het onbekende. Ze kunnen vreemde werelden ervaren, onderzoeken en leren hanteren, aangezien het 'net echt is' en toch *gelukkig maar spel*. Ze handelen immers als een ander, binnen een andere tijd en ruimte. Ook als het spel samenvalt met de werkelijkheid van de speler, kan deze zich nog altijd verschuilen achter de rol, en daarmee aftasten hoe anderen erop reageren. De 'waarheid' kent ieder alleen zelf. Dit vormgeven op de spelvloer leidt tot echte ervaringen in de spelwerkelijkheid, die ieder ten dienste staan in de alledaagse werkelijkheid. Ook omgekeerd kan het vormgeven van belevenissen, ervaringen uit de werkelijkheid laten verwerken. Daarnaast ontwikkelen spelers communicatieve vaardigheden die hun ten dienste staan in deze tijd van pres(en)tatiegerichtheid. Ze ontwikkelen de gave om hun boodschap af te stemmen op de ontvanger. Bijvoorbeeld *de jongen die het spel voornamelijk heeft bedacht, speelt een ruziezoeker in een disco, maar speelt deze niet helder. De medespelers herkennen zijn spel niet als kleine aanzetten tot agressie. Een meespelend docent herkent zijn bedoelingen wél en speelt kort even mee met de groep, om het motief van de ruziezoeker voor de anderen te verhelderen, en zegt 'laat ons met rust, zoek je plezier ergens anders'.*

Betekenis geven

Voor het inzicht in het effect van het eigen spel is het van belang onderscheid te maken tussen emotioneel effect, beoogd effect door spelers/makers en de feitelijke acties: vormgeving, tekst. Sleutelvragen om deze drie aspecten te onderscheiden zijn: *Wat zegt het je* (hoofd), *wat doet het je* (hart) en *wat kun je ermee* (handelen). De interpretatie is niet los te zien van degene die interpreteert en altijd ingebed in de ervaringshorizon van degene die spreekt. Naarmate spelers

ervarener zijn, kennis van zaken hebben, beschikken over een breed 'kijkkader' resoneren eerdere spel- en kijkervaringen mee in het reflecteren op wat nu ter sprake komt. Dit geldt evenzeer voor spelers zelf als voor toeschouwers .

Vorming door betekenis geven

Het beschouwen van eigen actie zorgt voor inzicht in handelingen, waardoor deze herhaalbaar worden, indien men daarvoor kiest. Door het ageren en reageren ontstaat aanvoelingsvermogen en door reflectie groeit inzicht in de betekenis van bepaalde keuzes die zijn gemaakt. Voor optimale ontplooiing van de ludieke mens is het nodig dat verbeelden, vormgeven en betekenis geven elkaar afwisselen.

Daarnaast kan door het kijken naar en beschouwen van (jeugd)theater, het lezen van een krantartikel, het bekijken van een documentaire een andere kijk op een werkelijkheid ontstaan. De ludieke mens leert vraagtekens te plaatsen bij ieders eigen 'waarheid'. Wie onderling verband ziet tussen de gangbare werkelijkheid van het dagelijks leven en de spelwerkelijkheid van (jeugd)theater, reclame, propaganda, 'neutrale' media en theorie, krijgt een bredere kijk op actuele zaken en ontsnapt aan de dagelijkse beperkte blik/mening. Door intenser te zien, te luisteren, geconcentreerder te handelen en te beschouwen van hetgeen is vormgegeven – gepretendeerd - bewezen, kan de ludieke mens meer beleven en beseffen en daardoor openstaan voor vreemde of steeds veranderende wereldbeelden.

De kernelementen en de culturele kernelementen in mijn boeken:

Voor het schoolvak drama zijn de culturele kernelementen uitgewerkt in een ordening van werkvormen, observatiepunten, leerlijnen, kwaliteiten van een docent en didactische tips. Beide publicaties zijn in te zetten door wie zich niet door schoolvakken laat begrenzen.

Voor het Basisonderwijs in: *Spelen vanuit verbeelding*.

Op www.Spelenvanuitverbeelding.eu vind je talloze speltips voor de Basisschoolleeftijd gerangschikt naar spelintroducties, speltrainingen, spelsituaties en spelpresentaties en per duo leeftijdsgroepen. Ook vind je er speltoepassingen voor taalverwerving, wereldoriëntatie en levensoriëntatie. Bovenstaande website vernieuwde het boek (lente 2016)

Voor de onderbouw V.O. ***Spelen is de Kunst*** (IT&FB 2010). Het materiaal is zeer wel in te zetten door amateurs ofwel liefhebbers van spel. Bij het boek zit een cd rom met talloze praktische speltips voor de vijf culturele kernelementen om mee aan de slag te gaan.

Alle ludieke experimenten zijn welkom, de jongeren zullen ervan genieten, zelfs van het samen vallen en opstaan tijdens die experimenten. Geef hen de ruimte en zij lossen op wat jij niet kunt of weet. En neem zelf de ruimte voor eigen interpretaties vanuit hetgeen jij begrijpt van een speluitleg om in ieder geval af en toe te spelen met je groepen.

Ubbergen update zomer 2016